

ЗМІСТ

1. Методологія	2
2. Загальна ситуація на КПВВ. Умови очікування	3
3. Соціально-демографічна структура населення, яке перетинає КПВВ	4
4. Перетин лінії розмежування: тривалість, частота і причини перетину	5
5. Скарги громадян і фактори занепокоєння при перетині лінії розмежування	6
6. Рекомендації	8

Фото: Фундація.101

ВСТУП

Громадська організація «Фундація.101» з вересня 2015 року втілює ініціативу «Прифронтна інспекція». Метою ініціативи є моніторинг дотримання прав людини на контрольних пунктах в'їзду-виїзду (КПВВ) лінії зіткнення, санітарного стану КПВВ і вивчення громадської думки щодо роботи перевіряючих органів та проблем, з якими стикаються люди при перетині лінії розмежування.

Проект здійснювався з моменту його запуску та до часу цієї публікації у тісній співпраці з офісом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Донецькою обласною військово-цивільною адміністрацією. В рамках ініціативи «Прифронтна інспекція» ГО «Фундація.101» проводить опитування людей на п'яти КПВВ в Донецькій та Луганській областях.

У цій публікації наведені результати аналізу опитування та власних спостережень в рамках моніторингових візитів у співпраці з Агентством ООН у справах біженців, які відбулись в грудні 2016 року, а також їх порівняння з результатами опитування та моніторингу в серпні — листопаді 2016 року. Також ми наводимо рекомендації по вдосконаленню роботи КПВВ у Донецькій та Луганській областях наприкінці цього звіту.

Цей аналітичний звіт підготовлено за сприяння Агентства ООН у справах біженців.

Зміст цієї публікації є винятковою відповідальністю ГО «Фундація.101» та не може використовуватися, щоб відобразити точку зору жодного із зазначених партнерів.

1. МЕТОДОЛОГІЯ

Аналітичний звіт ґрунтується на опитуванні осіб, які перетинають лінію зіткнення через контрольні пункти в'їзду-виїзду (КПВВ) в Донецькій та Луганській областях, та спостереженнях моніторів громадської організації «Фундація.101» під час моніторингових візитів на КПВВ.

Опитування осіб на КПВВ проводилось з серпня по грудень 2016 року. Метою опитування було отримати об'єктивну інформацію щодо загального стану справ під час перетину лінії зіткнення, а також найбільш проблемних моментів на КПВВ. Опитування відбувалось на усіх працюючих контрольних пунктах, а саме «Майорське», «Мар'їнка», «Гнутове», «Новотроїцьке» та «Станиця Луганська». У грудні було опитано 2695 осіб, а загалом за весь час проведення опитування з серпня по грудень 2016 року представники ГО «Фундація.101» опитали 12228 людей, які перетинали лінію зіткнення через один з вказаних КПВВ.

Методика збору даних на усіх КПВВ була однаковою, з використанням опитувальника, розробленого Агентством ООН у справах біженців спільно з ГО «Фундація.101». Анкета містила 29 запитань з одним або кількома варіантами відповіді. Усі опитувані були поінформовані про мету дослідження, анкетування велося анонімно.

Опитування проводилось моніторами ГО «Фундація.101» серед осіб, які стояли в черзі вбік КПВВ на прилеглий до контрольного пункту території. В анкетуванні брали участь люди, що подорожували як у бік території, що контролюється українським урядом, так і в бік неконтрольованої території. Опитування проводилося шляхом особистої бесіди з людьми в транспортних засобах, які очікували перетину лінії розмежування, а також людей, які перетинали КПВВ громадським транспортом.

Військовослужбовці не супроводжували інтерв'юерів. Перебування співробітників ГО «Фундація.101» на КПВВ з метою дослідження було узгоджене з українськими органами влади.

Моніторингові візити здійснювались спостерігачами ГО «Фундація.101» на кожен з п'яти вказаних КПВВ двічі на тиждень. Спостерігачі фіксували умови перевірки громадян співробітниками Державної прикордонної служби України та Державної фіскальної служби України, санітарний стан КПВВ, екстрені випадки тощо. Моніторинг здійснювався як безпосередньо на території КПВВ, так і на прилеглих територіях — зі сторони підконтрольної українському уряду території та зі сторони «сірої зони».

2. ЗАГАЛЬНА СИТУАЦІЯ НА КПВВ. УМОВИ ОЧІКУВАННЯ

Інформацію про умови очікування та ситуацію на КПВВ загалом «Фундація.101» збирає шляхом спостереження під час моніторингових візитів, а також через опитування громадської думки осіб, які перетинають лінію зіткнення. У фокусі уваги організації перебуває безпека цивільного населення, санітарні норми, умови очікування та надзвичайні випадки.

У грудні 2016 року спостерігачами організації зафіксовано 4 випадки обстрілів, що можна відзначити як **спад військової активності у порівнянні з жовтнем та листопадом** (10 та 8 випадків відповідно). Так, 10 грудня було чуто автоматні черги поблизу КПВВ «Майорське» та «Мар'їнка». На КПВВ «Гнутове» монітори організації також зафіксували військову активність. Зокрема зранку 15 грудня поблизу КПВВ лунала стрілянина з крупнокаліберної зброї кожні 15 хвилин. 20 грудня було чуто постріли за 2 км від КПВВ «Гнутове».

Що стосується санітарного стану на КПВВ, в грудні на деяких КПВВ міжнародні неурядові громадські організації збільшили обсяги забезпечення засобами санітарії (туалети, намети для обігріву, вода). **Втім, для дотримання належних санітарних норм критично важливим є не лише встановлення нових об'єктів санітарії, але і їхнє регулярне обслуговування та підтримка в належному стані.**

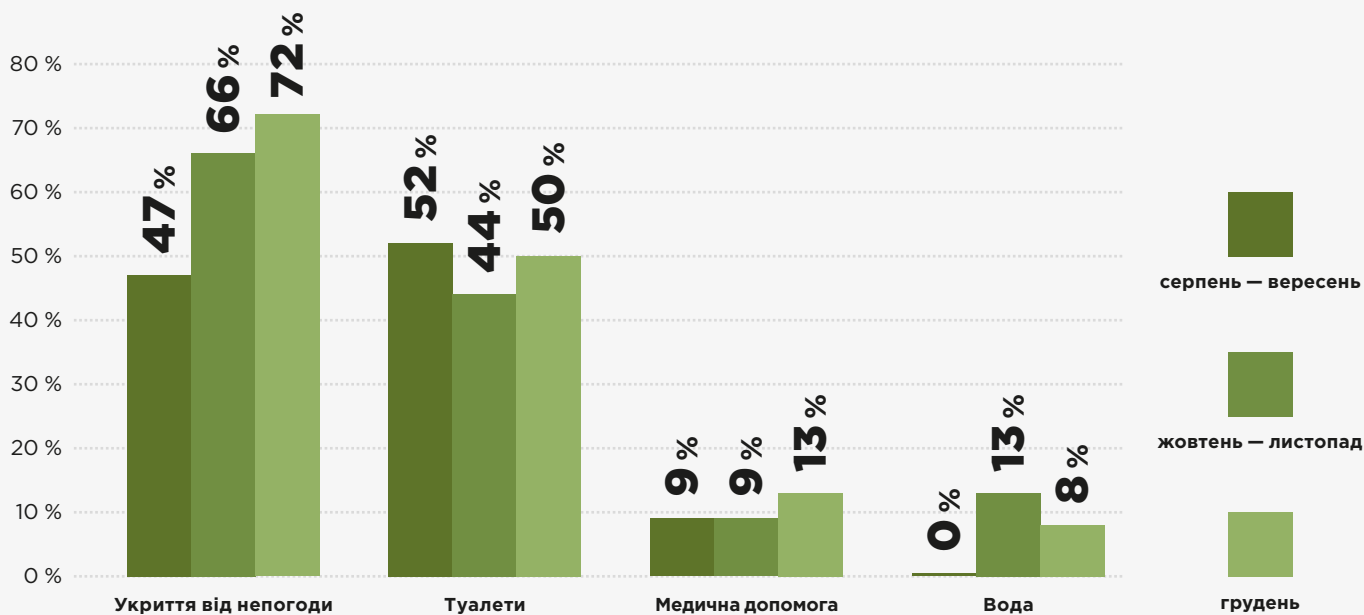
Загалом, згідно зібраних даних, найчистішим КПВВ можна назвати пішохідну «Станцію Луганську»: туалети прибиралися щодня, питна вода постійно доступна у наметі для обігріву, розміщеному Державною службою України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), узбіччя незасмічені. Варто відзначити, що проблем із доступністю чи наявністю питної води не було зафіксовано на жодному з контрольних пунктів під час моніторингових візитів упродовж грудня 2016 року.

Найскладніша ситуація з туалетами на КПВВ «Новотроїцьке» та «Гнутове»: вони в поганому стані, практично не прибираються. На «Гнутове» туалети не прибираються зі сторони неконтрольованої території. Забрудненість туалетів фіксували на КПВВ «Новотроїцьке» сім разів (78% від усіх моніторингових візитів) і на КПВВ «Гнутове» вісім разів (89%). На КПВВ «Мар'їнка» випадки неприбраних вбиралень відзначалися двічі (22%).

Засміченість узбіччя поблизу контрольного пункту фіксувалася двічі під час візитів на КПВВ «Майорське» (22%) і тричі під час візитів на КПВВ «Мар'їнка» (33%).

В ході опитування громадян стосовно умов очікування на КПВВ, найбільшу стурбованість у грудні вони висловлювали відсутністю навісів від непогоди (72%) та станом туалетів (50%). Дещо менше стурбованості викликали доступ до медичної допомоги (13%) та наявність питної води (8%).

Протягом останніх півроку спостерігаємо динаміку зростання потреби в укриттях від непогоди — із погіршенням погодних умов та настанням холодів. Це може бути пов'язано з тим, що намети для обігріву, встановлені ДСНС або громадськими організаціями, переважно знаходяться з одного боку КПВВ. У зв'язку з цим, люди, які прибувають з іншого напрямку, не мають можливості отримати прихисток від сильного морозу. ГО «Фундація.101» рекомендує розмістити додаткові намети для обігріву, розташувавши їх з обох боків від КПВВ.

Також суттєве збільшення стурбованості через відсутність води спостерігали восени: з 0% у серпні та вересні до 13% в жовтні — листопаді. Оскільки монітори ГО «Фундація.101» фіксують наявність достатньої кількості питної води під час моніторингових візитів на КПВВ, імовірно, такі дані свідчать про низьку інформованість громадян щодо переміщення питної води з великих вуличних баків у намети для обігріву, розміщених ДСНС та громадськими організаціями. Як результат подальшого ефективного інформування про ці зміни, в грудні стурбованість відсутньою водою скоротилась майже вдвічі.

Оцінка стану туалетів залишається приблизно незмінною: близько половини опитаних непокоїть поганий стан вбиралень на контрольних пунктах.

3. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ, ЯКЕ ПЕРЕТИНАЄ ЛІНІЮ ЗІТКНЕННЯ

У грудні 2016 року інтерв'юери ГО «Фундація.101» опитали 2695 респондентів в рамках дослідження. З них 54% — чоловіки, 46% — жінки.

На кожному з п'яти КПВВ за даний період було близько півтисячі осіб, а саме: на КПВВ «Майорське» — 549 осіб, на КПВВ «Мар'їнка» — 353 особи, на КПВВ «Новотроїцьке» — 563 особи, на КПВВ «Гнутове» — 596 осіб та на КПВВ «Станиця Луганська» — 436 осіб¹.

18% опитаних перетинають лінію розмежування з найбільш уразливими категоріями людей. Так, 13% подорожують з малолітніми дітьми, а 5% — з людьми із особливими потребами. Показник перетину лінії розмежування уразливими категоріями є досить сталим в часі. Так, при опитуванні у серпні — вересні частка людей, що подорожувала з малолітніми дітьми, становила 14%, а у жовтні й листопаді — 13,3%. Частка людей, що супроводжували осіб з особливими потребами, в серпні та вересні складала 3,2%, тоді як у жовтні — листопаді — 6,5%.

¹ У першому півріччі 2016 року КПВВ «Зайцево» (наразі перенесений до Майорського) в обидва боки перетнуло 1,34 мільйони осіб, КПВВ «Мар'їнка» — 1,103 мільйони, КПВВ «Новотроїцьке» — 1,049 мільйони, КПВВ «Гнутове» — 620 тисяч осіб. Дані оприлюднені ГО «Фундація.101»: <http://101.ua/news/20160916>

У зв'язку з цим є нагальна необхідність забезпечити ці категорії людей необхідними умовами для проходження лінії зіткнення та перевірки на КПВВ. З цією метою оновленим наприкінці листопада «Тимчасовим порядком контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей»² було встановлено, що на позачерговий прохід КПВВ мають право діти віком до трьох років разом з особами, які їх супроводжують, тоді як раніше, за неформальною традицією, в пільгову чергу пропускали лише осіб з дітьми до одного року.

Було опитано приблизно рівні частини населення, що подорожували в бік контрольованої та неконтрольованої території: 1294 особи і 1200 осіб відповідно. Більшість респондентів (79,5%) до початку військового конфлікту проживали на території, яка наразі є тимчасово окупованою. Продовжують проживати на непідконтрольній території 71% від усіх опитаних.

24% опитаних повідомили, що змінювали місце проживання у зв'язку з військовими діями. Понад половина з них (55%) повернулись назад на місце свого постійного проживання. Основним фактором для повернення людей є стабілізація ситуації у рідному місті — 91% респондентів вказали на це під час опитування. Ще 20% та 11,5% змусило повернутись дорогі ціни на житло та відсутність роботи на новому місці проживання³.

Враховуючи отримані дані, ГО «Фундація.101» ще раз наголошує на важливості ефективної реалізації чинних та необхідності запровадження нових програм соціальної та економічної інтеграції ВПО на підконтрольній українському уряду території, впровадження програм, що збільшують економічну активність населення та сприяють створенню нових робочих місць. Зокрема, одним з рішень може бути залучення ВПО на тимчасові роботи, роботи з неповною зайнятістю або соціальні роботи по благоустрою міста.

4. ПЕРЕТИН ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ: ТРИВАЛІСТЬ, ЧАСТОТА І ПРИЧИНИ ПЕРЕТИНУ

Довгі черги залишаються найбільшим фактором занепокоєння громадян, які перетинають лінію зіткнення. 78% опитаних повідомляють про те, що вважають довгі черги основною проблемою при проходженні КПВВ, при цьому ці дані залишаються сталими у часі.

Згідно з опитуванням громадян, **середня тривалість проходження КПВВ у грудні склала 3,8 годин.** Це найменший показник, починаючи з серпня, коли середня тривалість проходження КПВВ та блокпостів складала 4,3 години. У вересні тривалість проходження усіх блокпостів та КПВВ на шляху слідування складала — 4,1 годину, в жовтні зросла до 5,3 годин, а в листопаді складала 4,5 годин.

Важливо також те, що тривалість проходження блокпостів і КПВВ суттєво залежить від дорожнього коридору та може варіюватись в середньому від 3 до 5,5 годин. У грудні, відповідаючи на питання «Скільки часу зайняла ваша остання подорож через лінію зіткнення?», ті, хто перетинав лінію зіткнення через «Гнутове», повідомили, що в середньому 3 години, на «Новотроїцьке» — 3,2 години, на «Мар'їнці» — 3,5 годин, на «Станиці Луганській» — 3,9 годин. Найдовше перетинають лінію зіткнення з блокпостами та КПВВ ті, хто прямує через «Майорське» — в середньому 5,6 годин.

Щомісячні заміри частоти перетину показують сталий результат з серпня 2016 року. 9% респондентів перетинають лінію зіткнення не частіше ніж раз на півроку, 17% — щоквартально, рівно половина опитаних — щомісячно, 18% — щотижнево. Нарешті 4% стверджують, що перетинають лінію зіткнення щоденно.

Попередні дослідження показують, що найбільший вплив на частоту перетину КПВВ має вік респондента та дорожній коридор, яким подорожує людина. Так, найбільш регулярні подорожі здійснюють молоді люди, а більшість людей пенсійного віку переважно їздить раз на місяць.

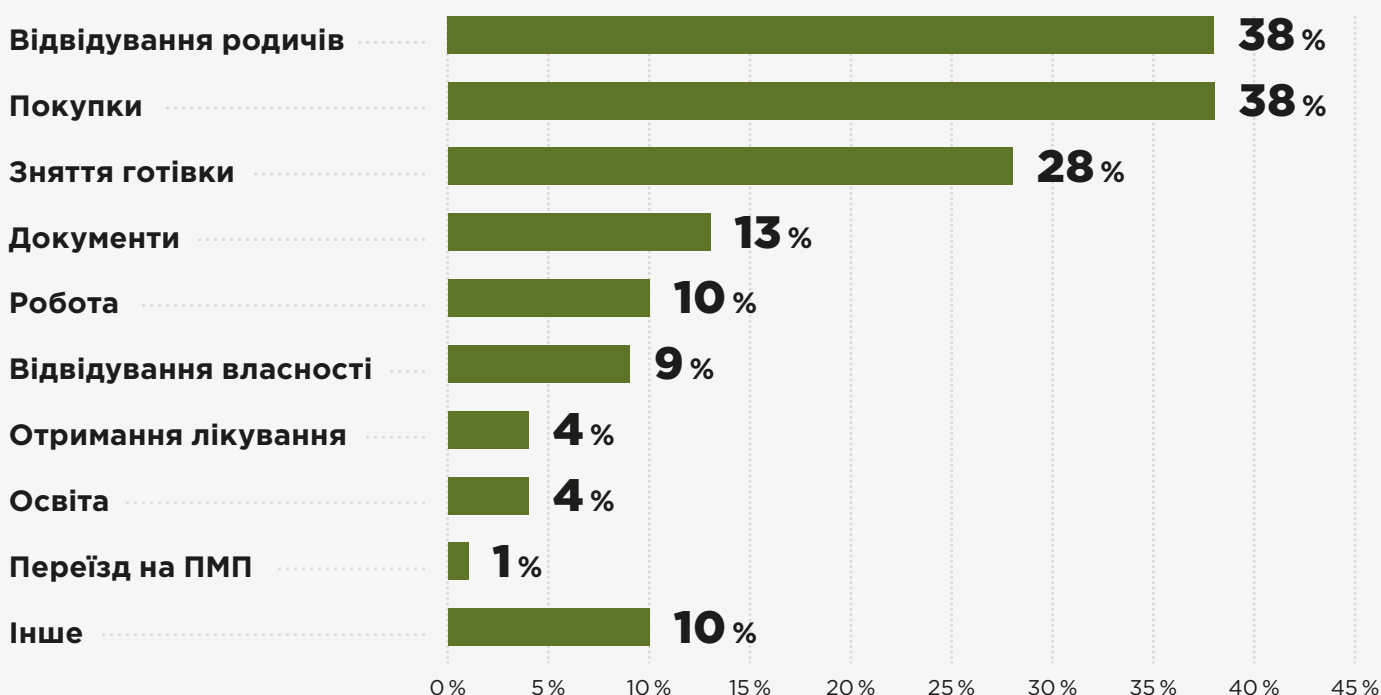
² Доступний за посиланням: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/32>

³ Респонденти могли обрати кілька варіантів відповіді на запитання щодо причин повернення.

Серед причин перетину лінії розмежування, як і раніше, продовжує лідирувати відвідування родичів. Покупки — друга за частотою причина перетину лінії розмежування, причому, якщо восени в середньому 31% опитаних здійснювали подорожі з метою скупитись, у грудні ця частка виросла на сім пунктів і склала вже 38%. Імовірніше за все, така тенденція пояснюється передсвятковим періодом. Далі ідуть такі причини перетину, як зняття готівки (28%), вирішення проблем з документами (13%) і робота (10%). Шостий пункт — відвідування власності. Частка людей, які перетинали лінію зіткнення з цієї причини у грудні, впала на чотири відсотки з осені: з 13% до 9% відповідно.

40% респондентів поєднують понад одну причину під час здійснення подорожей через лінію розмежування, цей показник залишається відносно сталим у часі.

ПРИЧИНИ ПЕРЕТИНУ ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ

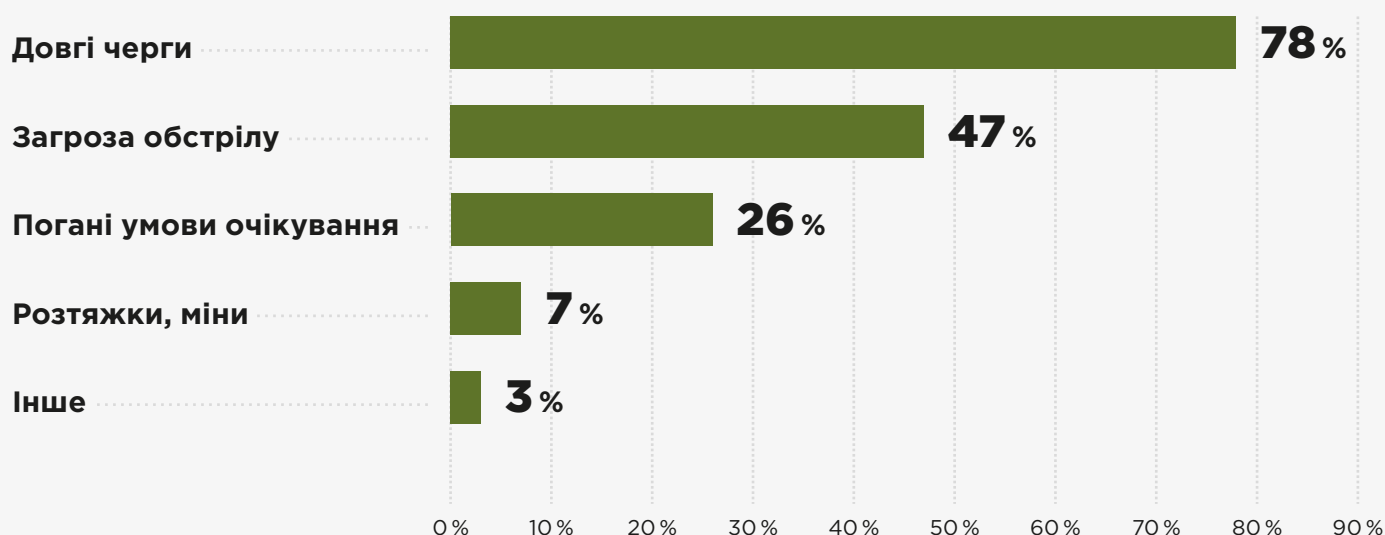

5. СКАРГИ ГРОМАДЯН І ФАКТОРИ ЗАНЕПОКОЄННЯ ПІД ЧАС ПЕРЕТИНУ ЛІНІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ

В ході проведення соціологічного опитування громадяни розповідали про фактори, які викликають у них найбільше занепокоєння⁴. Як і раніше, найбільшу стурбованість цивільного населення викликають довгі черги — 78%, загроза обстрілу — 47% та погані умови очікування — 26%. Занепокоєння через розтяжки та міни вказали лише 7% опитаних, ще 3% висловили занепокоєння іншими факторами.

⁴ На це питання можна було дати більше ніж одну відповідь.

ЩО ВИКЛИКАЄ У ВАС ЗАНЕПОКОЄННЯ ПРИ ПЕРЕТИНІ ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ?

В часовій динаміці спостерігається збільшення занепокоєння загрозою обстрілу (47% з 34% у серпні та вересні), а також зменшення хвилювання щодо поганих умов очікування (26% у грудні в порівнянні з 35% у жовтні — листопаді).

Значне занепокоєння викликає стабільно високий відсоток людей, які перебували в ситуації, коли їм не вдалось перетнути КПВВ до його закриття. Частка таких людей, серед опитаних в грудні, становила 16,6%, тоді як восени — 26%, а у серпні — 17%.

ГО «Фундація.101» кілька разів отримувала скарги від громадян про те, що перед закриттям КПВВ прикордонники відмовлялись пропускати автомобілі з дітьми позачергово. Ці дані підтверджуються статистично: 15% осіб — з-поміж тих, хто не встигав пройти КПВВ до закриття — подорожують з дітьми, ще 6% — є людьми з особливими потребами. Подібні ситуації ускладнюють та можуть ставити в небезпечну ситуацію особливо уразливі групи населення, і, відповідно, потребують окремої уваги як з боку громадськості, так і з боку Державної прикордонної служби, яка відповідає за здійснення контролю на КПВВ.

Додатково організація збирає відгуки та скарги від цивільного населення за допомогою мобільного додатку «Скарга.101», створеного за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Як свідчить практика, через мобільний додаток надходять скарги з особливо гострим змістом.

У грудні найбільша кількість скарг надходила стосовно грубого поводження працівників КПВВ з громадянами, а також щодо корупції навколо позачергового пропуску окремих транспортних засобів через КПВВ. У зв'язку з цим, а також враховуючи зміни до «Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей», що дозволяють трьом ключовим організаціям, які працюють на сході України⁵, брати участь у регулюванні пільгової черги, важливо знайти ресурс на включання громадськості до цього процесу з метою зменшення корупційних ризиків.

⁵ ГО «Фундація.101», БО БФ «Восток-СОС», ГО «Донбас СОС».

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Сприяння свободі переміщення через лінію розмежування

Для забезпечення виконання Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженому розпорядженням Кабінету міністрів № 1393-р від 23 листопада 2015 року, Службі безпеки України необхідно внести зміни до Тимчасового порядку контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів (товарів) через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей, які дозволять відновити можливості перетинання лінії зіткнення громадським пасажирським транспортом.

2. Поліпшення умов очікування

Для покращення умов очікування на контрольних пунктах в'їзду-виїзду військово-цивільним адміністраціям необхідно забезпечити встановлення додаткових укриттів для захисту від несприятливих погодних умов (навіси від сонця та дощу в теплу пору року та пункти обігріву в холодну пору року), як з боку контрольованої території, так і в «сірій» зоні.

Для покращення умов надання медичної допомоги військово-цивільним адміністраціям необхідно забезпечити встановлення додаткових пунктів медичної допомоги, як з боку контрольованої території, так і у «сірій» зоні.

3. Поліпшення санітарного стану

Для покращення санітарного стану на контрольних пунктах в'їзду-виїзду військово-цивільним адміністраціям необхідно забезпечити регулярне очищення туалетів та прибирання сміття з узбіччя.

Для покращення умов водопостачання військово-цивільним адміністраціям необхідно забезпечити більше покриття питною водою місць очікування, як з боку контрольованої території, так і у «сірій» зоні.

4. Покращення інформування про небезпеку замінування

Для підвищення рівня обізнаності про ризики, пов'язані із замінуванням і вибухонебезпечними залишками війни, Державній прикордонній службі України та Антитерористичному центру при СБУ необхідно посилити інформування про замінування узбіччя вздовж місць очікування.

5. Забезпечення гідних умов перевірки громадян при перетині КПВВ

Для забезпечення гідного ставлення при особистому огляді жінок на контрольних пунктах в'їзду-виїзду Державній прикордонній службі України та Державній фіскальній службі України необхідно забезпечити достатню кількість працівників жіночої статі.

ПАРТНЕРИ

